Svjetlana Solina

Šapat ravnice

№ 71.

Für das Inland.

IM NAMEN SEINER KAIS. UND KÖNIGL. APOSTOLISCHEN MAJESTÄT

FRANZ JOSEPH I.

KAISERS VON ÖSTERREICH,

KÖNIGS VON BÖHMEN U. S. W., UND APOSTOLISCHEN KÖNIGS VON UNGARN.

REISE-PASS

für Franz Pilat

Geburtsjahr 1825

Religionsbekenntniss katholisch

Stand verheirathet

Gesicht oval

Haare dunkelbraun

Augen grau

Mund gewöhnlich

Nase gerade

Besondere Kennzeichen

Eigenhändige Unterschrift: Pilat Franz

Charakter / Beschäftigung Grubenarbeiter

wohnhaft zu Kranow

im Bezirke Berezahau

Kreis ausser Tabor

Kronland Böhmen

Dasselbe ist ausgestellt von Gemeinde Kranow

über Saaz und Komotau

nach Ungerschütz

Dieser Pass ist gültig Drei Jahre.

Aus der Statthalterei-Buchdruckerei in Prag.

Svjetlana Solina

Šapat ravnice

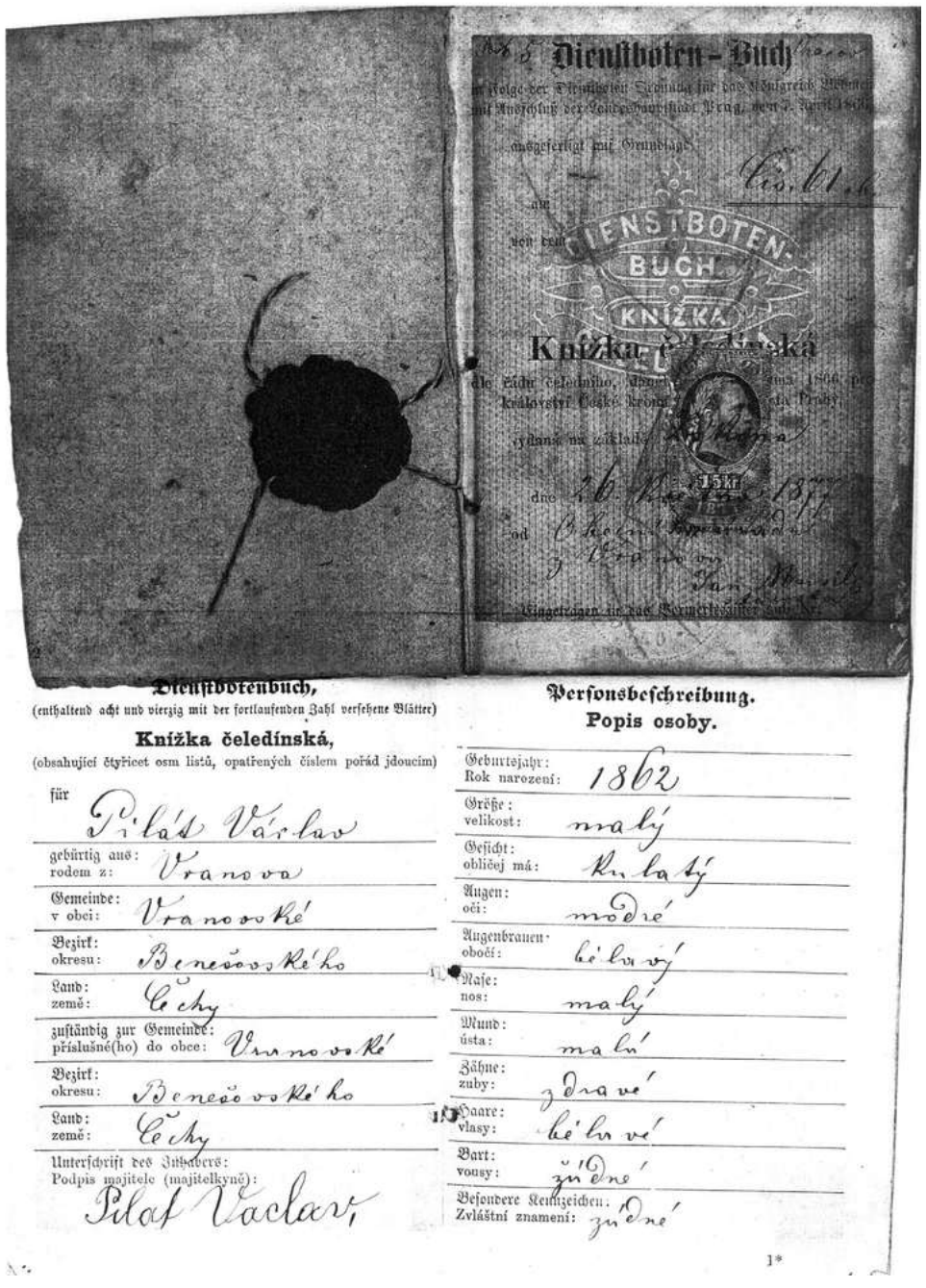
Naslov: Šapat ravnice
Autor: Svjetlana Solina
Lektura i korektura: Svjetlana Solina
Grafičko oblikovanje: Fidelissima, vl. Vjeran Grabant
Tisak: Denona d.o.o.

Sjećanja iz najranijeg djetinjstva
vrate nam se ponekad kao sjaj malene krijesnice
u noći koja na tren obasja mrak
i daruje ti dovoljno svjetla da nastaviš dalje.

Tomislavu, Meliti, Kristijanu
... i svima onima koji žive u mome srcu...
Vi ste moje svjetlo.

Služinska knjižica Vaclava Pilata, dokument koji su imali radnici na tuđim imanjima

Franz von Pilat

Kako bi za nas svijet danas izgledao da Franz von Pilat nije volio kocku, piće i žene? Bismo li bili bogati česi, posjedovali dvorac i bavili se turizmom? Ne možemo znati, a možda je tako i bolje. Bog često zatvara neka vrata iz nama neobjašnjivih razloga, a otvara druga, posve neočekivano drugačija.

Trebala bih početi ispočetka, a za to moram otići malo dalje u prošlost i pokušati prenijeti ono što su meni prenijeli moji preci, a njima njihovi. Priča je za mene vrlo zanimljiva i mada možda nekome može zvučati nevjerojatno, istinita je i za nju postoje dokazi, papirnati dokumenti, rodni listovi, osmrtnice, putovnice, osobne iskaznice, fotografije. U dječjoj dobi doživljavala sam ju kao nešto romantično, avanturistički i fascinirala me hrabrost i odvažnost pojedinih osoba. Danas na to gledam iz jednog posve drugog kuta, bez iluzije i shvaćam veličinu tragedije, nesretne ljubavi, žrtve za voljene, odricanja, gubitaka, siromaštva i težak život sa svakodnevnim borbama.

Krenimo ispočetka....zapravo, početak je negdje jako daleko, ostat ćemo uz ono što pouzdano znamo.

Franz von Pilat, rođen 1823. bio je sin bogatog češkog veleposjednika plemićkog porijekla.

Istražujući registar imena za mjesto Wranow, iz tog vremena, naišla sam na ime Josef Anton Edler von Pilat i gotovo sam sigurna da je upravo on taj plemić, jer Wranow nije bio veliko mjesto da bi bilo više osoba njegove titule i prezimena.

Uz to, godina rođenja 1782. te godina smrti 1865. savršeno se uklapaju u vremenski okvir. U registru su se pojavila još neka imena, Maximilian i Maria, no kako nema nikakvih tragova i podataka u obiteljskim dokumentima nećemo nagađati tko su oni bili. Vratimo se sada Franzu von Pilatu...

Od rane mladosti pokazivao je osobine koje se ocu nisu nimalo svidjele, no bio je jedinac, a time i nasljednik svih posjeda. Bogatstvo je bilo veliko, dvorac u mjestu Wranow do kojega je vodio prilaz omeđen drvoredima jablana,

ribnjaci, šume, polja i pašnjaci, konjušnice pune čistokrvnih grla, te velik broj ljudi koji su na imanju radili i brinuli o svemu.

Razuzdanom Franzu svidjela se mlada, lijepa sluškinja Ernna (rođena 1829.) koju je zaveo lažnim obećanjima te je uskoro zatrudnjela. Želio je se riješiti, no otac, pravedan i pošten čovjek, natjerao ga je da preuzme odgovornost i oženi se njome. Nadao se da će se Franz sada promijeniti, odrasti i smiriti se, no od tih nadanja nije bilo ništa. Iako su imali osmero djece, od kojih je četvero umrlo u dječjoj dobi, nastavio je lagodno i neuredno živjeti trošeći očevo bogatstvo.

Nakon smrti starog plemića, kada je suživot postao nemoguć, Ernna je sa svoje troje djece, Johanom (r. 1854.), Antonom (r. 1864.) i Franciskom (r. 1868.) krenula u Hrvatsku, u Slavoniju, kamo je ranije već došao njen sin Vaclav. Vaclav je rođen 1862, godine i imao je samo 15 godina kada je došao u naše krajeve. Bila je to 1877., zaposlio se kao pipničar u lokalnoj gostionici, no radio je i druge, teške poslove na tuđim imanjima.

Kada je dovoljno uštedio, kupio je komadić zemlje i šikaru koju je iskrčio.

Tu je sagradio malu kuću od pruća i blata i počeo samostalno živjeti. Oženio se djevojkom Julom, sagradili su bolju, ljepšu drvenu kuću te bili prvi stanari na adresi Poljana 129, sada Gajeva 21. Vremenom, uspjeli su kupiti 18 jutara zemlje i uštedjeti za novu kuću, kakva je i sada, sagrađena 1932. Imali su sina Franju i kćer Anu.

Franjo, rođen 1885. bio je moj pradjed, njegova supruga Marija, rođena 1892. moja najdraža prabaka, *Mala baka* koja me čuvala, odgajala i prenijela mi vrijednosti, vjeru i kulturu naslijeđenu od predaka još iz doba plemićkog života.

No, da se vratim na Ernnu i njenu ostalu djecu s kojima je došla u Slavoniju.

Vaclav je tada već živio ovdje dostojanstvenim životom, vrijednim radom stekao gospodarstvo koje je raslo, bavio se uzgojem stoke, osobito junadi.

Ernna je, također vrijedna i sposobna žena, doprinijela rastu i razvoju imanja koje je uskoro imalo nekoliko najamnika koji su radili za njih.

Život se odvijao mirno i sretno, dok se na vratima jednog dana nije pojavio Franz Pilat. Dolaskom u Hrvatsku *von* ispred prezimena se izgubio.

U Češkoj je prokockao sve što su imali, došao je samo sa onime što je imao na sebi. Nespreman promijeniti se, pio je i živio neuredno izgubivši život u nesreći koja se dogodila dok se pijan noću vraćao kući. Ujutro su ga pronašli u jarku.

Život je išao dalje, ljudi su vrijedno radili, stjecali imovinu, djeca su rasla.

Vaclav i Jula doživjeli su duboku starost, on je tragično stradao od posljedica premlaćivanja kada je partizanima odbio dati svoj upaljač za cigarete.

Mala baka i ja

Moj pradjed Franjo bio je vrlo nadaren, sposoban i školovan čovjek. Svirao je orgulje, bio stalni dobavljač razne robe iz Praga, poznavao ljekovito bilje, svuda rado viđen i cijenjen. Umro je u devedesetoj godini.

Vratit ću se ovdje na svoju Malu baku. Iako je bila moja prabaka od milja sam je tako zvala. Bila je sitnijeg stasa, pod starost još manja jer ju je bolest kralježnice savinula. Hodala je sa štapom i bila nevjerojatno draga staričica, uredna, uvijek bi mirisala na sapun i Solea kremu, puna ljubavi i mudrosti, strpljiva sa svojim bolima, pobožna i unatoč dubokoj starosti, lijepa.

Na selu, osobe koje zbog svoje dobi više ne mogu obavljati teže poslove, bavile su se lakšim kućnim poslovima ili u slučaju moje bakice, dobila je na čuvanje malenu mene. Bila sam mirno i dobro dijete, upijala njenu mudrost, molitve, učila me lijepom ponašanju i nastojala mi prenijeti sve što je smatrala da treba. Danas mi se vraćaju fragmenti nekadašnjih dana i vremena provedenih s njom. Znala bi reći: „Nemoj fućkati, to nije lijepo, djevojčice to ne rade."

Ili za stolom, gotovo uvijek bih klečala na stolici, valjda zato što sam bila mala i sitna pa sam tako bar malo dobila na visini, rekla bi mi: „Lijepo sjedni, to nije pristojno." Nije joj bilo lako naučiti me neke stvari jer sam odrastala među dječacima, u cijeloj obitelji ja sam jedino žensko dijete. Naučila me prve molitve, čitala priče, zajedno smo mijesile kruh i šivale gumbiće i cijelo vrijeme pričale. Zanimljivo je kako u sjećanju ostanu oni temelji iz djetinjstva koji nas obilježavaju kroz život.

Danas na mojem stolu uvijek mora biti lijepo ispeglan stolnjak, tanjuri postavljeni u paru, duboki i plitki, pribor za jelo i salvete, u kredencu su čipkaste trakice i porculan iz njene mladosti. No, najvrijednije su one priče, istinite i životne mudrosti, svjedočanstva iz kojih čovjek može crpiti snagu i nalaziti utjehu. Često se u mislima vraćam tamo gdje je bilo tako lijepo. Da je moguće, vratila bih se barem na kratko. Bez Male bake ostala sam kad sam imala devet godina. Zauvijek je zaspala dan prije Badnjaka 1979. godine. Bila sam jako

tužna, nedostajala mi je jer sam je voljela svim srcem. Sad sam imala *Veliku baku* koju sam isto jako voljela.

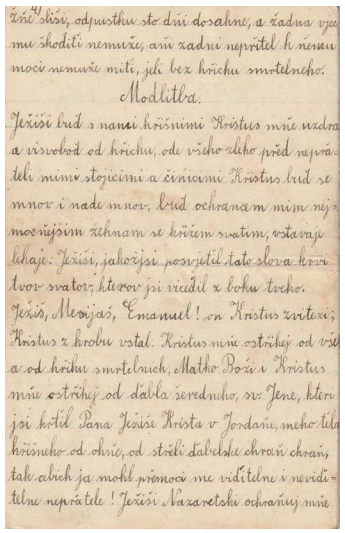
Zvala sam ih tako od milja i njima se to svidjelo. Kad sam ih dozivala, dvorištem se orilo „*Maalaaaa*" ili „*Veeeliiikaaaa*". Velika baka je bila majka moje mame, bila je visoka i snažna. Uvijek je nosila maramu iako je imala prelijepu, gustu, sijedu kosu, ispletenu u pletenicu koja je provirivala van. Teško je hodala, zbog bolesti kuka, uvijek sa štapom. Posjedovala je onu klasičnu žensku ljepotu koju ni težak rad na selu nije narušio. Tek u svojoj odrasloj dobi počela sam razumijevati koliko je moralo biti teško živjeti na selu, obavljati sve poslove od jutra do mraka i brinuti se za veliko imanje, jer djed Franjo imao je zdravu samo jednu ruku. U mladosti je zadobio udarac koji mu je potrgao sve tetive i ligamente u desnom ramenu, ruka je beživotno visjela, upotrebljiva samo ako bi ju lijevom rukom namjestio u željeni položaj. Jedna krava i nervozan pokret nogom, osakatio ga je doživotno. Iako invalid, sve je poslove obavljao redovito i uredno, od oranja plugom, vožnje konjske zaprege i svih ostalih poslova oko životinja, polja, vinograda, vrta.

Moji roditelji uvijek su dolazili vikendom i pomagali koliko su mogli, no život u gradu tražio je svoje.

I mama i ujak otišli su mladi u veliki grad, seoski život nije bio ono što su željeli. Tada je već bilo sasvim jasno kako je imanje u Poljani osuđeno na propast, nitko nije želio nastaviti tamo gdje je Vaclav s početka priče iskrčio komadić šikare....

Marija Pilat rod. Sakař (Mala baka)

Rukopis Male bake

Plavetna sjenica

Slavonska ljetna jutra imala su posebno ozračje. Ljepotu sunčeve svjetlosti koje je još uvijek nisko sjalo i ostavljalo duge sjene svega što mu se našlo na putu, svjež miris zemlje i zelenila, tišinu koja se polako povlačila pred pjevom ptica koje su najavljivale još jedan lijep i sunčan dan. To su bila obilježja tihog i mirnog, pitomog sela smještenog na nepreglednoj ravnici koju su presijecala polja, voćnjaci, pašnjaci, šume i livade tvoreći paletu zlatno zelenih nijansi.

Krajem sedamdesetih, jedno takvo jutro započelo je kukurikanjem pijetla koji je svoju zadaću shvaćao prilično ozbiljno i nije propuštao najaviti novi dan, stojeći na povišenoj, drvenoj prečki koja mu je davala osjećaj nadmoći nad svim stanovnicima velikog dvorišta.

Imala sam deset godina, bezbrižnost i slobodu kakvu imaju djeca neopterećena svijetom odraslih. Provodila sam još jedne školske praznike u tom, za mene najljepšem mjestu na svijetu, uvijek sa bratom ili nekim od svojih bratića. Probudilo nas je sunce koje je kroz visoke prozore ulazilo u sobu. Tanke, bijele čipkaste zavjese nisu mogle spriječiti svjetlost da uđe pa se soba uskoro kupala u žutim nijansama, dok su zrakom plesale sićušne čestice prašine koje bi na trenutak zasjale, ovisno o kutu u kojem ih je sunce pronašlo.

Kao i svakog takvog jutra, nakon doručka koji se obično sastojao od bijele kave, svježeg bakinog kruha i maslaca s domaćim džemom od šljiva, gustim i crnim, izjurili bismo van u potrazi za novim avanturama, neograničenog prostora i mašte kakvu mogu imati samo desetogodišnjaci.

No, ovo jutro započelo je nešto drugačije.

Na stolu u velikoj, prostranoj kuhinji nalazio se doručak prekriven jednom od onih bakinih bijelih, izvezenih krpa i poruka ispisana lijepim, no rukopisom nenaviknutim na puno pisanja.

Pisalo je: ”Otišli smo okretati sijeno.”

To je značilo da su otišli vrlo rano, još za mraka, jer poslove poput toga, za vrijeme ljetnih žega nije bilo moguće obavljati.

Vraćali bi se za nekoliko sati, dok sunce još nije postiglo svoju najveću snagu.

Ono što nas je iznenadilo bila su zaključana vrata. Nismo mogli izaći.

Vjerojatno su pretpostavili da ćemo duže spavati te da će se vratiti i prije nego shvatimo da ih nije bilo, a i bili su sigurniji da nećemo upasti u neku nevolju ako ostanemo unutra. Prevarili su se.

Nakon doručka, neko vrijeme stajali smo pored širom otvorenog prozora i promatrali što se vani zbiva, prepričavali jučerašnje zgode i planirali što bismo mogli raditi taj dan. Bili su to visoki prozori, od zemlje udaljeni oko dva i pol metra. Ispod njih bio je vrt sa raznim cvijećem, božurima, ukrasnim grmljem i čempresima, međutim prostorom su dominirala dva bora, visoka nekoliko desetaka metara. Tada mi se činilo da su visoki do neba, posađeni kada se rodila moja majka. Vrijeme se sporo vuklo, ulicom je prošlo samo nekoliko kamiona koji su ovuda prolazili do obližnjeg kamenoloma.

U jednom trenutku, o kamion koji je sporo vozio natovaren kamenjem odbilo se nešto maleno i palo na cestu. Zagledali smo se u malu, šarenu priliku i s nevjericom shvatili da je nastradalo biće ptičica. Bila je živa, micala se.

Ni danas ne bih mogla objasniti kako sam skočila kroz prozor bez posljedica, ali mala djeca su vjerojatno spretna i snalažljiva, a njihovi anđeli čuvari imaju cijele dane pune ruke posla. Otvorila sam veliku dvorišnu kapiju i pojurila prema ranjenoj ptičici. Bila je to sjenica, predivnog žutog i plavog perja, na mojim malim dlanovima, topla, mekana i gotovo bez težine. Ležala je na leđima i gledala me, tanke nožice, koje su također bile plave, mirovale su.

Za to vrijeme i moj mlađi bratić uspio se spustiti kroz prozor u vrt, bilo je to pitanje ponosa, ipak sam ja bila djevojčica.

Naši pokušaji da sirotu sjenicu održimo na životu, na žalost nisu uspjeli. Nekoliko kapi vode i prstići koji su gladili njenu plavu glavicu, nisu pomogli, kamion je napravio svoje. Nismo dugo tugovali, trebalo je organizirati sahranu.

Negdje iza velikog štaglja pronašli smo staru limenku od sardina, očistili je i u nju položili sjenicu. Lopatom smo iskopali jamicu ispod mlade trešnje i u trenutku kada je naš „obred” bio pri kraju, kroz otvorenu kapiju, na kolima natovarenim sijenom ulazili su djed i baka.

Iznenađenim pogledom pokušavali su procijeniti što se događa, jesmo li na broju, zdravi i čitavi, kolika je eventualna šteta jer pored nas je bila lopata i očito smo radili nešto što ne bi trebalo. Prema svim očekivanjima trebali smo još uvijek biti u kući pod ključem.

Baka se prva snašla, i dok smo joj prepričavali što se dogodilo vidjela sam joj olakšanje na licu koje danas puno bolje razumijem nego tada.

Dok je djed skidao ormu s oznojene kobile Vrane, lijepe, plemenite životinje koja je ujedno bila i ljubimac, a ne samo konj za rad, mi smo zajedno s bakom krenuli prema kući u isti glas prepričavajući jutarnju dogodovštinu.

Bio je to početak samo još jednog dana u nizu mnogih.

Kuća na adresi Gajeva 21, Poljana

Tanak led

Gradske zime bile su neusporedivo drukčije od onih seoskih.
Iz istog neba, istih oblaka, padao je isti snijeg koji je u gradu svoju ljepotu i bjelinu uspio zadržati samo vrlo kratko, ako bi počeo padati kasno poslije podne ili navečer još bi možda rano ujutro bilo one njegove čistoće, no vrlo brzo, ralice, sol i automobili pretvorili bi ga u sivo smeđu kašu koja se topila u prljavu vodu ako bi netko gazio kroz nju.

Zato su zimovanja na selu bila čarobna u svakom smislu. Snijega je bilo u izobilju, obično bi ga napadalo i više od pola metra, debeo i savršeno bijel, prekrivao bi polja, šume, voćnjake u kojima bi se grane pod težinom povijale do zemlje, dvorišta i krovove sa kojih su visjele dugačke ledene sige i sve je imalo neku nadnaravnu, netaknutu ljepotu. Svuda je vladala neobična tišina, svi su zvukovi pod debelim pokrivačem bili prigušeni, što je cijeloj priči davalo neku tajanstvenu dimenziju.

U velikom dvorištu očišćene su bile samo uske stazice koje su vodile do drvarnice, štaglja i ostalih gospodarskih zgrada do kojih se moralo doći.

U kući se grijala samo jedna prostorija, velika, prostrana kuhinja vrlo visokog stropa, sa lijepim drvenim podom od hrastovih dasaka. To je bio centralni prostor u kojem se danju odvijalo sve, kuhalo se, jelo, družilo, ali i obavljali su se neki manji poslovi. U pletenu košaru runio se kukuruz, metalnim runjačem koji je s jedne strane bio nazubljen, kada bi se stavio na ruku taj dio bio je na dlanu i vrlo lako skidao zrna sa klipova. Bilo je zabavno i korisno u isto vrijeme, košara bi se ubrzo napunila, a od preostalih oklasaka gradili bismo kule i tornjeve. Djed je obavljao sitne popravke na stvarima koje su se još mogle popraviti, baka je plela, šivala ili krpala odjeću dok smo mi djeca crtali, čitali ili igrali neke društvene igre.

Ugođaj je bio topao, domaći. Sa radija se tiho čula tamburica, iz pećnice su mirisale bakine buhtle sa pekmezom od šljiva.

Kao i svu djecu i nas je snijeg izmamio van, a hladan, oštar zrak štipao nas je za obraze i nos, bili smo rumeni od hladnoće no neustrašivi i odlučni napraviti velikog snjegovića nasred dvorišta. Baka nam je osigurala mrkvu, gumbe i metlu, a djed je žrtvovao svoj najljepši šešir.

Bila je to zima početkom osamdesetih kada na žalost kod sebe nismo imali fotoaparat koji bi zaustavio taj trenutak i prenio ga u neka druga, buduća vremena. Te su uspomene spremljene samo u našim sjećanjima.

Te zime zbio se događaj koji bih tako rado zaboravila....

Sunčan i vedar, vrlo hladan zimski dan, mlađi bratić i ja hodali smo voćnjakom, zatim poljima, pričali i zabavljali se oblačićima pare oko naših usta, povremeno grabeći snijeg rukama i grudajući se. Oko nas je bila nepregledna, zaslijepljujuća bjelina, snijeg koji blješti na suncu poput tisuća stakalaca i škripi pod nogama koje propadaju duboko, gotovo do koljena. Strah u našem rječniku nije postojao, nismo se bojali nikoga i ničega. Možda bi bilo bolje da jesmo, mogli smo izbjeći potencijalne opasnosti i neugodne situacije, ovako smo morali proći kroz njih i doživjeti ih. Izgubili smo pojam o vremenu i prostoru, udaljili se više nego smo smjeli i planirali te još i skrenuli s puta koji se odavno izgubio pod debelim slojem snijega. Tek kada smo ugledali ruševine stare, napuštene ciglane shvatili smo gdje se nalazimo. Od nekadašnje građevine vidljiv je bio samo ostatak jednog zida i polovica velikog, širokog dimnjaka od crvene cigle. Uz ciglanu bila je velika jama dužine desetak metara i upola toliko široka. Bila je puna vode nepoznate dubine, prekrivena ledom. Ne razmišljajući, kročili smo na led ispočetka oprezno, no kako se ništa nije dogodilo, ohrabreni, počeli smo se klizati. Bilo je lijepo i zabavno, smijali smo se, lovili jedno drugo i padali ne sluteći što se sprema. U jednom trenu čulo se pucanje i škripanje, led je popustio i bratić je počeo propadati kroz led u vodu.

Bila sam negdje na sredini, nekoliko metara od njega, ukočena od straha i spoznaje

što se događa. Gledali smo se očima punim užasa zamrznutog u trenutku i nekoliko sekundi dugih kao vječnost nitko se nije ni pomaknuo.

U ledenoj, prljavoj vodi bila mu je cijela lijeva i dio desne noge, tonuo je polako sve dublje. Gledala sam u led pod svojim nogama, vidjela se crna voda i mjehuri zraka koji su se gibali zbog pomicanja, očekivala sam da ću i ja propasti svakog trena. Tek tada sam uočila koliko je led ustvari tanak i kako je čudo što nije popustio i ranije. Bratić se u zadnji čas rukama uspio osloniti o rub leda koji je još držao i izvući se van prije nego se led potpuno raspao. Pomogla sam mu da se maknemo s leda koji je sada već pucao i škripao sve glasnije, no hodao je teško, čizme, hlače i debela zimska jakna, sve je bilo natopljeno vodom i otežavalo kretanje.

Negdje na pola puta do kuće počeo je plakati, a ja skupa s njim, jer se sve na njemu zaledilo, nogavice su bile tvrde poput daske i nije mogao savijati koljena nego se vukao i padao iako sam ga pokušavala držati.

Kada smo napokon ugledali naš voćnjak, krov i dimnjak iz kojega se dimilo, osjetili smo ogromno olakšanje te zadnjim snagama potrčali.

Teško je opisati baku i djeda kad su nas ugledali. Od šoka nisu mogli progovoriti. Baka je tada zavapila: „Isuse, Marijo i Josipe!" a djed je pokušavao skinutu s njega mokru, ledenu odjeću jer je već bio pothlađen i plavih usnica. Svi smo šutjeli dok smo se sušili pokraj peći, rumenih obraza i ušiju usijanih od topline. Tada smo već i sami postali svjesni što se moglo dogoditi i kakvu smo glupost izveli. Do kraja dana bili smo tihi i mirni kao bubice, prateći samo očima baku i djeda koji su povremeno samo tiho pričali između sebe još uvijek užasnuti cijelom situacijom. Cijeli idući dan bili smo u kazni, nismo smjeli van. Kroz prozor smo gledali kako velike i teške pahulje stvaraju novi sloj na već ionako visoke nanose.

Krušna peć više se uopće nije vidjela, samo vrh malog dimnjaka još je virio nekoliko centimetara.

Dan kazne brzo je prošao, zimsko ferije nastavilo se istim ritmom, no događaj koji nas je sve duboko potresao nitko od nas nikada nije zaboravio. Kao nekim prešutnim dogovorom, više nikada to nismo spominjali. Ostalo je zamrznuto u našim sjećanjima kao zamalo izbjegnuta tragedija koja je mogla odnijeti dvije male razigrane duše.